

Vypracoval:	Mgr. Kateřina Veselíková
Vydáno dne:	13. 4. 2015
Předmět stanoviska:	Ochrana práv duševního vlastnictví
Datum schválení předsednictvem TA ČR:	12. 3. 2015
Pořadí zasedání předsednictva TA ČR:	248.

P R O H L Á Š E N Í

TECHNOLOGICKÉ AGENTURY ČESKÉ REPUBLIKY

HLAVNÍ VÝZVY V OBLASTI OCHRANY PRÁV DUŠEVNÍHO VLASTNICTVÍ PŘI APLIKACI VÝSLEDKŮ PROJEKTŮ VAV PODPOŘENÝCH VEŘEJNÝMI PROSTŘEDKY V INOVACÍCH

I. Kontext

Uplatnění znalostí z veřejného výzkumu v praktických aplikacích a spolupráce mezi veřejným a soukromým sektorem ve výzkumu, vývoji a inovacích jsou významnou podmínkou pro udržení a růst konkurenceschopnosti vyspělých ekonomik. Významným důvodem pro rozvoj spolupráce veřejného a soukromého sektoru v této oblasti jsou rovněž limitované prostředky veřejných rozpočtů směřující do veřejného výzkumu, a to jak v důsledku obecného omezování veřejných výdajů, tak i v důsledku rostoucích nákladů na výzkum v souvislosti s pokračujícím vědeckým pokrokem. V České republice je dalším stimulem pro intenzivní spolupráci veřejného výzkumu s podniky také vybudování nové nákladné výzkumné infrastruktury, jejíž udržitelnost, provoz a další rozvoj bude muset být částečně hrazen ze soukromých prostředků získaných komercializací poznatků a spoluprací s aplikační sférou. Úroveň a kvalita řízení duševního vlastnictví, transfer znalostí a rozvoj spolupráce veřejného a soukromého sektoru ve výzkumu, vývoji a inovacích jsou determinovány řadou systémových podmínek (legislativních, společenských i kulturních), které lze ovlivňovat přímými i nepřímými nástroji výzkumné a inovační politiky. Je však účelné, aby tyto nástroje působily vyváženě na jednotlivé prvky výzkumného a inovačního systému a jejich účinky byly průběžně a systematicky vyhodnocovány z pohledu dopadů na celý inovační systém.

Efektivní využívání duševního vlastnictví výzkumných organizací a uplatnění výsledků veřejného výzkumu v inovacích patří mezi priority současné výzkumné a inovační politiky ČR. Rozvoj spolupráce mezi podnikovou sférou a výzkumnými organizacemi, která je zásadním předpokladem pro efektivní využívání znalostí veřejného výzkumu v praktických aplikacích, je zdůrazněn v *Národním programu reformy 2014*. V souladu s cíli *Aktualizace Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009 – 2015 s výhledem do roku 2020* by k efektivnímu přenosu znalostí měla přispět kromě kvalitního

veřejného výzkumu a rozvinuté inovační poptávky také rozvinutá infrastruktura pro přenos znalostí, kvalifikované lidské zdroje a cílené nástroje zaměřené na podporu předkomerční fáze vývoje. Správné nastavení systému řízení duševního vlastnictví ve výzkumných organizacích je nezbytným předpokladem pro efektivní přenos znalostí a spolupráci veřejného a soukromého sektoru ve výzkumu, vývoji a inovacích. Analýzy současného stavu řízení duševního vlastnictví a transferu znalostí ve veřejném výzkumu však poukazují na řadu nedokonalostí v oblasti motivace ke komercializaci výsledků veřejného výzkumu, strategického ukotvení transferu znalostí ve výzkumných organizacích i systémového nastavení podmínek pro spolupráci s podniky¹.

S cílem odhalit příčiny těchto nedostatků a identifikovat současné hlavní problémy, které omezují efektivnější řízení duševního vlastnictví a transfer znalostí, byla Radou pro výzkum, vývoj a inovace iniciována a ve spolupráci s Technologickou agenturou ČR uskutečněna série kulatých diskusních stolů se zástupci výzkumných organizací, podniků, útvarů transferu znalostí, Úřadu průmyslového vlastnictví a dalších odborníků zabývajících se touto problematikou. Výsledkem těchto diskusí jsou kromě popisu hlavních problémů také návrhy opatření, která mohou přispět k jejich odstranění případně zmírnění. V průběhu dubna a května 2014 byly uspořádány tři diskusní stoly. První kulatý stůl byl uskutečněn pouze se zástupci center transferu technologií (CTT) vybraných ze seznamu všech center transferu technologií a vědecko-technických parků v ČR. Druhý kulatý stůl byl sestaven z výzkumníků z řad univerzit vybraných interně pracovníky Technologické agentury ČR. Cílem třetího stolu bylo vytvořit prostor pro průřezovou diskusi se zástupci CTT, výzkumníků a podniků. Okruh pozvaných byl rozšířen o vybrané zástupce podniků, nicméně ani přes opětovné výzvy se třetího kulatého stolu žádný zástupce z podnikového sektoru nezúčastnil. I přes absenci zástupců podniků lze z uskutečněných diskusí vyvodit obecné závěry, které mohou dále sloužit Radě pro výzkum, vývoj a inovace, ministerstvům, agenturám a dalším orgánům státní správy při tvorbě a implementaci výzkumné politiky směřující k efektivnějšímu využívání duševního vlastnictví pro komercializaci výsledků výzkumu podpořeného z veřejných zdrojů. Tyto závěry jsou popsány v následující části.

II. Závěry diskusních stolů

Závěry z diskusí jsou strukturovány do následujících pěti klíčových oblastí, kterým by měla být ve výzkumné politice věnována zvláštní pozornost:

- Kvalita a tržní relevance výsledků výzkumu
- Motivace k uplatnění výsledků výzkumu v praxi
- Povědomí, znalosti zkušenosti s nakládáním IPR ve výzkumných organizacích

¹ Například:

- Žížalová, P.; Čadil, V., Pokorný, O.; Kostič, M. (2011): Podpora vytváření strategií zaměřených na realizaci výsledků VaV v praxi a ochranu duševního vlastnictví a motivace spolupráce s aplikačním sektorem. Studie Technologického centra AV ČR pro Úřad vlády ČR.
- TC AV ČR (2010): Analýza systému komercializace výsledků výzkumu a vývoje ve vybraných státech EU, Spojených státech, Austrálii a v České republice, včetně přehledu dobrých praxí a přehledu systémů způsobů hodnocení dopadů výsledků výzkumu a vývoje v praxi. Analýza B projektu EF-TRANS.

T A Č R

- Systém pro komercializaci ve výzkumných organizacích
- Legislativa

Přestože v systému VaV existují výjimky, kde níže popsané problémy neexistují nebo jsou úspěšně potlačovány, pro dominantní část výzkumného systému jsou tyto nedostatky důležitým limitujícím faktorem pro kvalitnější řízení duševního vlastnictví a transfer znalostí do praxe.

Kvalita a tržní relevance výsledků výzkumu

Hlavní zjištění: Výsledky veřejného výzkumu a forma jejich ochrany nejsou pro aplikační sféru zajímavé a v praxi uplatnitelné

Jedním z primárních faktorů limitujících uplatnění výsledků veřejného výzkumu v praxi je kvalita dosahovaných výsledků, která zpravidla odpovídá požadavkům na splnění cílů výzkumných projektů podpořených z veřejných prostředků, v mnohem menší míře však nárokům podniků na využití ve firemních inovacích. K ochraně duševního vlastnictví jsou tak přihlašovány i výsledky vědecké a výzkumné práce, které zcela postrádají komerční potenciál. Souvisejícím nedostatkem je i nevhodný způsob ochrany duševního vlastnictví ze strany výzkumníků a výzkumných organizací, který snižuje atraktivitu kvalitních výsledků veřejného výzkumu pro podniky (viz také dále oblast povědomí o IPR).

Návrhy opatření: Podporovat projekty VaV s vysokým potenciálem pro uplatnění výsledků v praxi

- V návrzích projektů aplikovaného výzkumu a vývoje vyžadovat řešerši na stav techniky/vědeckého poznání. Následně pak podporovat pouze projekty vysoké kvality a s aplikačním potenciálem, které prokážou věrohodný plán pro uplatnění předpokládaných výsledků VaV v praxi.
- V průběhu či po ukončení projektu vyžadovat u každého výsledku aplikovaného výzkumu posouzení, zda je daný výsledek z hlediska průmyslově-právní strategie vhodný k patentové ochraně. Pokud ano, vyžadovat patentovou řešerši.
- Nadále podporovat rozvoj strategického partnerství výzkumných organizací a uživatelů výsledků výzkumu, který napomáhá vyšší relevanci výsledků veřejného výzkumu pro tržní uplatnění.

Motivace k uplatnění výsledků výzkumu v praxi

Hlavní zjištění: Nízká orientace na uplatnění výsledků výzkumu v praxi

Důležitou úlohu pro realizaci výzkumu s potenciálem pro uplatnění výsledků v praxi hraje motivace výzkumníků. V současnosti je převažujícím motivem výzkumníků získání finančních prostředků na výzkumné projekty (zpravidla krátkodobé 1 – 3 roky) a dosahování výsledků, které budou splňovat podmínky grantových smluv a které se pozitivně odrazí v hodnocení výzkumných organizací a jejich institucionálním financování. Povědomí o možnostech dosažení vyšších příjmů v dlouhodobém horizontu (např. v podobě licenčních příjmů) není ve větší míře rozšířeno. Výzkumníci tak obecně

dávají přednost krátkodobé finanční jistotě před nejistými, ale dlouhodobě potenciálně vyššími příjmy z licenčních poplatků za realizované duševní vlastnictví nebo z firemních zisků při zahájení vlastního podnikání.

Návrhy opatření: Motivovat výzkumníky k orientaci na uplatnění výsledků výzkumu v praxi

- Motivovat výzkumné pracovníky k uplatnění výsledků VaV v praxi formou stanovení podílů na příjmech z jejich komercializace. Systém odměn by měl být transparentní a známý dopředu. Současně propagovat úspěšné příklady tržního uplatnění výsledků VaV ve vědecké komunitě.
- Zavést povinnost prezentovat výsledky aplikovaného výzkumu podpořeného z veřejných prostředků v určité výši v mezinárodních databázích či veletrzích.

Hlavní zjištění: Výsledky výzkumu (s vysokým komerčním potenciálem) a příjmy z nich unikají mimo systém výzkumných organizací („šedá zóna“)

Z důvodu zdlouhavosti administrativního procesu na straně výzkumných organizací směřujícího k uzavření spolupráce mezi výzkumnou organizací a podnikem dochází k uzavírání zakázek a dohod mimo pracovní poměr mezi podnikem a konkrétním výzkumníkem bez formálního zapojení výzkumné organizace. Tato skutečnost vede nejen k úniku potenciálních příjmů výzkumných organizací ze smluvního výzkumu, ale také zvyšuje riziko nedovolené (nepřímé) veřejné podpory podniků, pro které je výzkum realizován (neboť podnik platí jen osobní náklady výzkumníka, nikoliv související náklady na pořízení a provoz výzkumného zařízení a režie). Kromě malého zájmu výzkumných organizací o zpružnění systému pro smluvní výzkum je problémem i nízká (finanční) motivace výzkumníků k dodržování pravidel o realizaci smluvního výzkumu nastavených výzkumnou organizací, a to jak nízká pozitivní motivace ve formě bonusů za realizaci smluvního výzkumu (finančních podílů na příjmech ze zakázky), tak i nízká negativní motivace ve formě nedostatečných postihů za nedodržování nastavených pravidel.

Návrhy opatření: Finančně motivovat výzkumníky k dodržování pravidel a prezentovat pozitivní příklady

- V systému hodnocení výzkumných organizací aplikovaného výzkumu a navazujícím systému jejich institucionálního financování zohlednit objem smluvního výzkumu, kvalitu produkovaného duševního vlastnictví a objem transferu znalostí.
- Nánavně zatraktivnit finanční podmínky pro výzkumníky realizujících smluvní výzkum „oficiální cestou“ s využitím služeb příslušných pracovišť transferu znalostí (CTT).
- Zvážit možnosti nepřímé finanční podpory transferu znalostí a smluvního výzkumu realizovaného výzkumnými organizacemi, například formou zdanění příslušných příjmů ze závislé nebo samostatné činnosti výzkumné organizace tzv. „srážkovou daní“ s navýšením úhrnu příjmů od téhož plátce (například na 20 000 Kč).
- Prezentovat pozitivní příklady přínosů pro jednotlivé výzkumníky vyplývajících z řádného dodržování pravidel o smluvním výzkumu nastavených výzkumnými organizacemi.
- Zvážit možnost nastavení určité hranice objemu smluvního výzkumu, pod níž by neměl výzkumník oznamovací povinnost vůči výzkumné organizaci (posoudit soulad takového

opatření s pravidly veřejné podpory). Naopak nad touto hranicí objemu smluvního výzkumu by byla striktně vyžadována povinnost oficiálního uzavření smluvního vztahu mezi podnikem a výzkumnou organizací.

Povědomí, znalosti a zkušenosti s ochranou duševního vlastnictví ve výzkumných organizacích

Hlavní zjištění: Nízké povědomí o hodnotě výsledků výzkumu

Ve výzkumných organizacích není obecně doceňována skutečná hodnota existujícího duševního vlastnictví a nehmotného majetku obecně. S tím souvisí i nevyhovující forma ochrany duševního vlastnictví a nízká kvalita patentových přihlášek. To se negativně odráží jak v projektech výzkumné spolupráce s podniky, kde výzkumné organizace do projektu vkládají své duševní vlastnictví bez jeho řádného ocenění a uplatnění nároku na jeho ochranu, tak i v projektech smluvního výzkumu a transferu znalostí, kde existující duševní vlastnictví není zahrnováno do konečné ceny poskytovaných výzkumných služeb. Příčinou je, že výzkumníci často nemají povědomí o skutečné hodnotě duševní činnosti a tedy i potřebě jeho průmyslově právní ochrany. Také na úrovni samotné výzkumné organizace a odpovědného útvaru transferu znalostí chybí dostatečné schopnosti a zkušenosti s oceňováním duševního vlastnictví.

Návrhy opatření: Vzdělávat výzkumníky v oblasti ochrany duševního vlastnictví a komercializace výsledků VaV

- V rámci dalšího vzdělávání zvýšit povědomí výzkumných pracovníků o významu duševního vlastnictví a o principech realizace tržně orientovaného výzkumu s cílem dosažení příjmů z komercializace výsledků (ať již formou prodeje licence nebo z obchodní činnosti start-upů).
- Studentům, doktorandům a mladým vědeckým pracovníkům představit vědecko-výzkumnou dráhu v celé její šíři, i jako perspektivní oblast potenciálně spojenou s podnikáním založeném na zúročení výsledků své vědecké práce.
- Zprostředkovat příklady dobrých praxí z domova i ze zahraničí, kdy výzkumný projekt vedl k úspěšnému transferu znalostí a umožnil výzkumným pracovníkům dlouhodobé finanční zabezpečení.

Systém pro komercializaci ve výzkumných organizacích

Hlavní zjištění: Nekoncepční zasazení oblasti transferu znalostí do vnitřního systému výzkumných organizací a nedostatečné využívání služeb CTT

Přestože na mnoha výzkumných organizacích vznikla v posledních letech pracoviště transferu znalostí (CTT) a formálně jsou součástí jejich organizační struktury, motivem k jejich vzniku byl spíše dostupnost finančních prostředků (ze Strukturálních fondů EU) než skutečná potřeba výzkumných organizací. Ve skutečnosti tak CTT nejsou v systému fungování výzkumných organizací integrálně zakotvena. To se odráží jak ve způsobu projektového financování CTT, které omezuje kapacity pro skutečné služby výzkumné organizaci, tak i v nedocenění významu CTT vědeckou komunitou. Služby CTT by přitom mohly hrát významnou úlohu nejen ve fázi komerčního uplatnění výsledků výzkumu,

T A Č R

ale i při přípravě nových projektů aplikovaného výzkumu, navazování a rozvoji spolupráce s podniky, propagaci výzkumné činnosti dané výzkumné organizace a jejích výsledků. CTT (potažmo výzkumné organizace) rovněž zpravidla nedisponují nástroji, které by umožňovaly „dotažení“ výsledků výzkumu do stavu komerční využitelnosti, tj. nástroje typu proof-of-concept, které jsou v zahraničí standardně uplatňovány. Na národní úrovni chybí autorita, která by zaštitila existenci CTT jako významného prvku v systému komercializace výsledků výzkumných organizací.

Návrhy opatření: Ukotvit roli CTT ve strategiích výzkumných organizací

- Zapracovat postupy uplatňování výsledků výzkumu do dlouhodobých vizí a koncepčních strategických dokumentů výzkumných organizací a tyto strategie důsledně dodržovat.
- Definovat úlohu CTT v koncepčních a strategických dokumentech výzkumných organizací (např. plán rozvoje) a zasadit roli CTT v inovačním systému ČR do legislativy.
- Pro vytvoření a efektivní správu systému komercializace ve výzkumných organizacích důsledněji využívat existující postupy a metodiky (např. metodiky vytvořené v projektu EF-TRANS).
- Integrovat činnosti CTT do aktivit výzkumných organizací a jejich jednotlivých pracovišť. CTT by měla intenzivněji pracovat s výzkumnými týmy ve všech fázích realizaci aplikovaného výzkumu (od zahájení přípravy výzkumného projektu, základního ověření jeho tržní relevance a hledání soukromých zdrojů pro jeho financování až po konečnou prezentaci výsledků a jejich komercializaci).
- Zvyšovat povědomí výzkumných pracovníků o roli a službách CTT a prezentovat úspěšné příklady nabízených služeb.
- Zvyšovat kvalifikaci a rozšiřovat zkušenosti pracovníků CTT. V CTT by měly pracovat osobnosti uznávané jak aplikační sférou, tak vědeckými týmy.
- Ustanovit národní autoritu pro zaštitění role CTT a jako garanta pro využívání výsledků výzkumu v praxi.
- Uplatňovat nástroje na podporu ověření komerčního potenciálu výsledků VaV vznikajících z veřejných zdrojů.

Legislativa

Hlavní zjištění: Omezující legislativní podmínky pro nakládání s duševním vlastnictvím a komercializaci výsledků výzkumu podpořeného z veřejných prostředků

V současné legislativě není dostatečně zakotvena povinnost výzkumných organizací dbát na ochranu a aplikaci výsledků VaV, včetně úlohy (náplně) CTT. Zákon č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, vývoje a inovací z veřejných prostředků sice ukládá příjemci podpory povinnost uzavřít s uživatelem výsledků smlouvu o využití výsledků nejpozději před ukončením řešení projektu (§ 11), tato úprava však nezohledňuje případy, kdy výsledky využije samotný příjemce. Současně ukládá povinnost uzavřít zvláštní smluvní typ, který nemusí odpovídat jiným běžně uzavíraným smlouvám, např. licenční smlouvě. Ustanovení zákona upravující práva k výsledkům a jejich využití (§ 16) pak není v souladu s aktuálními evropskými předpisy (Rámcem pro státní podporu výzkumu, vývoje a inovací).

T A

Č R

Návrhy opatření: Upravit zákon č. 130/2002 Sb. a další související legislativu

- Legislativně zakotvit povinnost výzkumných organizací dbát na ochranu duševního vlastnictví a aplikaci výsledků výzkumu.
- Legislativně upravit „třetí roli“ univerzit a vnitřních fondů pro komercializaci.
- Uvést zákon č. 130/2002 Sb. do souladu s evropskými předpisy. Tento zákon by měl na příslušné evropské předpisy odkazovat, případně je transponovat pokud jde o obecné zásady.
- Zákon č. 130/2002 Sb. by měl výslovně umožnit poskytovatelům podpory nastavení konkrétních podmínek, které nejlépe odpovídají zaměření programu např. v rámci zadávací dokumentace.